

*М.В. Палій,
кандидат юридичних наук, доцент
(Донецький юридичний інститут
ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка)*

*Є.С. Назимко,
науковий співробітник
(Донецький юридичний інститут
ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка)*

Підстави як група факторів криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту

Ключові слова: *підстави криміналізації, фактори, безпека руху, експлуатація транспорту.*

Сучасний розвиток суспільних відносин та його вплив на формування правової платформи протидії злочинності визначають актуальність проведення розвідок в царині факторів, що обумовлюють встановлення кримінальної відповідальності за порушення у будь-якій сфері суспільного життя. Це стосується й дослідження факторів, які обумовлюють криміналізацію порушень правил дорожнього руху та експлуатації транспорту.

Встановлення кримінальної відповідальності за вчинення порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту залишається актуальним і складним питанням. Вдосконалення транспортних засобів, розробка нових транспортних технологій, з одного боку, створюють передумови для більш ефективного забезпечення дорожнього руху, а з іншого — появу нових суспільних відносин, посягання на які може становити суспільну небезпеку та вимагати їх кримінально-правової охорони.

Науково обґрунтоване визначення кола, дослідження сутності та значимості

факторів криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту максимально спрямовані на дотримання принципів та досягнення цілей кримінальної відповідальності. У протилежному ж випадку — неминуче настання негативних результатів у вигляді необґрунтованої, надмірної, неповної або неправильної криміналізації [11, 8]. Якщо ж враховувати стрімкий розвиток суспільних відносин у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, то нехтування дослідженням зазначених факторів може призвести до катастрофічних наслідків.

Необхідно відмітити, що різні аспекти обумовленості кримінальної відповідальності за порушення у сфері безпеки дорожнього руху знаходяться в колі наукового інтересу таких вчених, як С.В. Бабанін, В.І. Борисов, С.В. Гізімчук, В.О. Глушков, Я.В. Матвійчук, В.А. Мисливий та інших. Однак рівень дослідженості факторів, які обумовлюють криміналізацію порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, залишається недостатнім.

Тому метою цієї статті є дослідження підстав як окремої групи факторів криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. Для досягнення поставленої мети у статті робиться спроба вирішити такі завдання: дослідити загальнотеоретичні питання криміналізації та її факторів; на підставі цього виокремити та дослідити підстави як окрему групу факторів криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. Наукова новизна запропонованої статті полягає у тому, що вперше в науці кримінального права України досліджуються підстави як окрема група факторів криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту.

Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту — це окрема група суспільно небезпечних діянь, що посягають на суспільні відносини безпеки експлуатації механічних транспортних засобів у сфері дорожнього руху. Водночас, окремі норми XI розділу Особливої частини КК України забезпечують охорону діяльності декількох видів транспорту, а тому віднесення тієї чи іншої статті тільки до певної групи злочинів є умовним. До злочинів проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту належать діяння, передбачені ст. 279, 280, 286, 288, 289, 290 та 291 КК України [10, 105–106].

Криміналізація суспільно небезпечних діянь (в тому числі й порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту), без сумніву, відіграє провідну роль серед засобів впливу на злочинність. Під криміналізацією прийнято розуміти процес виявлення суспільно небезпечних форм індивідуальної поведінки, визнання припустимості, можливості та доцільності кримінально-правової протидії їм та фіксації їх у законі як злочинних та кримінально каранних [6, 69]. Криміналізацію можливо розглядати як в динаміці (як процес), так і в статичності (як результат цього процесу). Аналіз криміналізації як процесу передбачає дослідження ряду стадій, які в цілому відповідають процесу законотворчості. Остання

стадія процесу криміналізації одночасно є його результатом. Це — передбачення та закріплення ознак складу злочину у конкретній кримінально-правовій нормі, що є елементом процесу створення системи кримінально-правових норм, які фіксують коло злочинного та кримінально-караного. Як передбачення окремих ознак складу злочину, так і створення системи кримінально-правових норм на рівні розділів Особливої частини КК України та формування КК України в цілому базується на факторах, які обумовлюють необхідність встановлення кримінальної відповідальності. Ці фактори створюють у своїй сукупності соціологічний субстрат кримінально-правової норми, підтверджуючи тим самим генетичну природу кримінального права [7, 64–65].

Дослідження факторів криміналізації того або іншого діяння (групи діянь) ускладнюється тим, що на сьогодні відсутня єдина їх класифікація. Як зауважує В.І. Борисов, визначення факторів, які обумовлюють встановлення (збереження, удосконалення) закону про кримінальну відповідальність або відмову від нього, становить певні труднощі не тільки для законодавця, але й для представників науки кримінального права. По-перше, різні автори неоднаково іменують вказані фактори, називаючи їх підставами, принципами, умовами, задачами, критеріями. По-друге, може мати місце різна кількість вказаних факторів, яких для констатації соціальної обумовленості налічується близько двадцяти [3, 10]. О.І. Коробєєв, виокремлює близько двадцяти таких факторів та вказує на можливість збільшення їх кількості [8, 33].

М.О. Беляєв виокремлює такі фактори криміналізації: а) підвищення суспільної безпеки певних діянь (*кримінологічний фактор* — П., Н.); б) необхідність усунення прогалин законодавства (*нормативний* — П., Н.); в) поява нових суспільних відносин, що потребують охорони за допомогою норм кримінального права (*суспільний* — П., Н.) [1, 81]. В.В. Кузнєцов до факторів, що стали рушійними при вдосконаленні КК України, відносить: міжнародно-правовий, конституційно-правовий, судовий, еко-

номічний, політичний, кримінологічний, соціально-правовий і нормативний фактори [9, 38].

Визначення кола підстав, які обумовлюють криміналізацію порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, являє собою широку проблему, яка може бути досліджена в різних аспектах та за різними напрямками. Різні дослідники виділяють критерії, принципи, підстави, передумови, умови, приводи, способи криміналізації. Ці фактори тісно переплітаються та взаємодіють, однак часто являють собою майже тотожні явища. В рамках запропонованої статті нами будуть досліджуватися підстави як окрема група факторів криміналізації порушень у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту.

Зважаючи на те, що під фактором прийнято розуміти умову, рушійну силу будь-якого процесу, явища; чинник [4, 1526], то в контексті криміналізації усі її фактори можна умовно поділити на підстави та умови.

Під підставою прийнято розуміти те головне, на чому базується, основується щонебудь; те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка тощо кого-небудь [4, 966]. Зважаючи на це, під підставами криміналізації пропонуємо розуміти головні, визначальні причини встановлення кримінальної відповідальності за певний вид суспільно небезпечних діянь.

Умова — це необхідна обставина, яка уможливує здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; обставина, особливість реальної дійсності, за якої відбувається або здійснюється щонебудь; правило, яке існує або встановлене в тій чи іншій галузі життя, діяльності, яке забезпечує нормальну роботу чого-небудь; правило вимоги, виконання якої забезпечує щонебудь [5, 1295]. Під умовами криміналізації пропонуємо розуміти обставини, які уможливають прийняття рішення про встановлення кримінальної відповідальності за певний вид суспільно небезпечних діянь.

В.А. Мисливий виокремлює такі фактори криміналізації суспільно не-

безпечних діянь проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: соціально-економічні; соціально-технічні; кримінально-правові; кримінологічні; процесуальні; криміналістичні; організаційні; соціально-психологічні; освітньо-професійні; міжнародно-правові [10, 101–102].

У цілому можна погодитись з вченим щодо визначення кола факторів, які обумовлюють криміналізацію суспільно небезпечних діянь у сфері безпеки дорожнього руху. Однак маємо зазначити, що для більш детального дослідження цих факторів доцільнішим було б розділити їх на дві групи: підстави та умови, оскільки знання про те, що є причиною, а що є умовою прийняття рішення про встановлення кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту має вирішальне значення для процесів творення та вдосконалення сучасного кримінально-правового законодавства.

Вважаємо, що: а) можливість процесуального виявлення, закріплення та доведення предмета доказування; б) можливість створення криміналістичних методик розслідування та судочинства; в) наявність правоохоронних структур, здатних забезпечити виявлення, розслідування й судовий розгляд суспільно небезпечних діянь; г) рівень правосвідомості учасників дорожнього руху та здатність сприймати діяння як злочин; д) стан професійної підготовки осіб, які застосовують кримінальний закон щодо суспільно небезпечних діянь у сфері безпеки дорожнього руху — є саме умовами прийняття рішення про встановлення кримінальної відповідальності за порушення у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. Виходячи з цього, можна стверджувати, що за В.А. Мисливим існують наступні підстави криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: соціально-економічні; соціально-технічні; кримінально-правові; кримінологічні; міжнародно-правові.

Серед зазначених підстав виокремлення таких двох груп, як соціально-економічні

та соціально-технічні, він дещо не враховує сучасних тенденцій розвитку кримінально-правового забезпечення безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. Від додавання першої половини слова «соціальний», в принципі, нічого не змінюється, а окремо соціальна підстава криміналізації не досліджується. Економічні та технічні підстави також аналізуються в контексті розвитку соціальних, що хоча й підтверджує їх суспільну значущість, однак дещо обмежує їх дослідження. Вважаємо, що для більш детального дослідження підстав криміналізації досліджуваних діянь доцільнішим буде розподіл цих двох на три: соціальні, економічні та науково-технічні. Аналіз цих груп підстав надасть можливість більш конкретного, галузевого дослідження чинників, що обумовлюють криміналізацію за порушення безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту.

С.В. Гізімчук факторами (а фактично — підставами) криміналізації порушення правил, норм, стандартів, що забезпечують безпеку дорожнього руху, називає такі: соціально-економічні, технічні, нормативні та кримінологічні [2, 5–6]. Під час ознайомлення з аналізом цих факторів можна переконатися, що вчений виокремлює кримінально-правовий та політичний фактор [5, 6–31].

В цілому погоджуючись з дослідником, зазначимо, що до підстав криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту відносяться такі: соціальні; науково-технічні; економічні; кримінологічні; кримінально-правові; політичні; нормативно-правові (міжнародно-правовий, конституційно-правовий):

- соціальні (зміна тяжкості та ступеня суспільної небезпеки цілої групи злочинів чи окремого злочину; поява нових, зміна існуючих суспільних відносин тощо);
- науково-технічні (рівень наукового забезпечення безпеки експлуатації транспортних засобів; стан розробленості технічних засобів регулю-

- вання дорожнього руху тощо);
- економічні (розвиток, поширеність окремих видів дорожнього транспорту; розподіл транспортних засобів за окремими галузями тощо);
- кримінологічні (зміни у рівні, структурі або динаміці порушень безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту; виявлення нових причин та умов вчинення зазначеної групи злочинів тощо);
- кримінально-правові (наявність прогалин в законодавстві про кримінальну відповідальність; необхідність адекватного, справедливого та невідворотного застосування кримінальної відповідальності за дану групу злочинів тощо).
- політичні (перспектива вступу до європейської та міжнародної спільноти, виконання зобов'язань в сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина тощо);
- нормативно-правові (стан розробленості норм, правил та стандартів безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту; необхідність вдосконалення нормативно-правової бази з зазначеного питання тощо).

Для справи протидії злочинності найголовнішим є те, що зазначені підстави криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту мають відповідати інтересам суспільства, держави та окремого громадянина.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі вважаємо детальний аналіз умов, окремих підстав криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. Побудоване таким чином дослідження допоможе розкрити сутність факторів криміналізації порушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, простежити сучасні тенденції встановлення кримінальної відповідальності за дану групу злочинів.

Список літератури:

1. *Беляев Н.А.* Уголовно-правовая политика и пути ее реализации / Н.А. Беляев. — Ленинград: Изд-во Ленинградского университета, 1986. — 176 с.
2. *Борисов В.И.* Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения / В.И. Борисов, С.В. Гизимчук. — Харьков: Консум, 2001. — 160 с.
3. *Борисов В.И.* Кримінально-правова політика та питання соціальної обумовленості Закону про кримінальну відповідальність / В.И. Борисов // Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми [матеріали міжнародної наукової конференції] (Донецьк, 17–18 листопада 2006 р.). — Донецьк: Донецький юридичний інститут ЛДУВС, 2006.
4. Великий тлумачний словник української мови (з дод. допов. на CD) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. — 1736 с.
5. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.
6. *Голик Ю.В.* Престопность — планетарная проблема (К итогам XI Конгресса ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию) / Ю.В. Голик, А.И. Коробеев. — СПб: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. — 215 с.
7. *Коробеев А.И.* Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации / А.И. Коробеев. — Владивосток: Изд-во ДВГУ, 1987. — 270 с.
8. *Коробеев А.И.* Уголовная наказуемость общественно опасных деяний (основания установления, характер и реализация в деятельности органов внутренних дел) / А.И. Коробеев. — Хабаровск, 1986. — 79 с.
9. *Кузнецов В.В.* Сучасні фактори нормотворення у сфері кримінального права / В.В. Кузнецов // Вісник Верховного Суду України. — 2007. — № 12.
10. *Мисливий В.А.* Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту / В.А. Мисливий. — Дніпропетровськ: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2004. — 380 с.
11. *Швець В.Д.* Законодавча реалізація кримінально-правової політики: аналіз законопроектної діяльності Верховної Ради України V скликання з питань кримінального права / В.Д. Швець, В.М. Грицак, Я.І. Василькевич, В.О. Гацелюк. — К.: Атіка, 2008. — 244 с.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются основания как отдельная группа факторов криминализации нарушений безопасности дорожного движения и эксплуатации транспорта. Приводится их классификация и краткий анализ.

SUMMARY

The grounds as separate group of factors of criminalizes of security breaches of road motion and exploitation of transport are explored in the article. It is brought their classification over and short analysis.

*Рекомендовано кафедрою
кримінального та адміністративного права*

Подано 27.11.09